

Hij besluit met de wijze woorden dat de 'bad old systems' niet helemaal slecht waren. Integendeel, Victoriaanse acteurs beheersten de kunst van het acteren in die mate dat wij hen dat met reden mogen benijden.

Wat daar ook van zij, *Players en Performances* blijft boeiend tot het einde. De tekst is voorzien van een gedetailleerd voetnotenapparaat, een index en een hele reeks intrigerende illustraties en foto's uit die goeie oude tijd. Het enige schoonheidsvlekje is wel het storend aantal drukfouten. De tweede druk of de pocketeditie zal die hopelijk weggewerkt hebben.

Nina Auerbach, *Private Theatricals. The Lives of the Victorians*, Cambridge, Nass., London : Harvard U.P., 1990, 132 pp., 745 Bfr (\$ 18.50)

Nina Auerbach staat bekend om haar indringende, feministisch geïnspireerde studies over de Victoriaanse maatschappij. Gezien haar uitgebreide kennis van zowel romans als poëzie en toneel publiceerde zij o.m. boeiende studies over de mythische relatie vrouw-demon en over vrouwengemeenschappen in de literatuur. Maar zij is ook geboeid door het Victoriaanse theater. Haar biografie van de Engelse actrice Ellen Terry verscheen in 1987 en past in die feministische visie die het theater als een typisch bouwsel van het patriarchaat ziet. Via het theater kunnen de rollenpatronen immers extra in de verf gezet worden.

In haar meest recente studie heeft Nina Auerbach haar verschillende interessesferen bijeengebracht. Een en ander is het resultaat van een reeks geslaagde gastcolleges. Haar thesis is een bevestiging van Shakespeares bekende citaat :

All the world's a stage,
And all the men and women merely players.

Zij argumenteert hier namelijk dat de doorsnee Victoriaan op zoek ging naar vaste waarden die de maatschappelijk vervreemde negentiende-eeuwer opnieuw een houvast zouden bieden. Zo'n vaste waarde vond hij in zichzelf, in het 'ik'. Vandaar het nastreven van oprechtheid als opperste maatschappelijke waarde. Uiteraard was hij zich goed bewust van de onbereikbaarheid van dat ideaal want, paradoxaal genoeg, speelde iedereen in het sociale leven toen, wellicht nog meer dan nu, een of meer rollen; ieder nam een pose aan die het ware 'ik' verborg.

Victorianen konden moeilijk ongedwongen doen. De natuurlijke levensstijl was sociaal onaanvaardbaar ondermeer omdat het theatrale de Victoriaanse geest zo volledig doordrongen had. Het aspect theater zat vervlochten in de visuele kunsten (Auerbach denkt aan de pre-Raphaelieten) en andere takken van de literatuur. Vele romanschrijvers en -schrijfsters waren geboeid door het theater en wilden er ook voor schrijven. Wij kunnen verwijzen naar Henry James en Thomas Hardy wier abortieve geflirt met het theater welbekend is. In de tweede helft van de negentiende eeuw won het theater aan respectabiliteit, wat binnen het genre meteen een onvoorwaardelijke verwerping van aspecten als pantomime en metamorfose met zich bracht : men moest ook hier eerlijkheid betrachten. De melodramas die het theater in die periode domineerden presenteerden een personage dat zichzelf tekende aan de hand van een code van duidelijk herkenbare gebaren (zie de toneeltechniek van b.v. Sarah Bernhardt en Eleonora Duse). Een gefragmenteerde of verborgen persoonlijkheid op scène was uit den boze.

Nina Auerbach verdeelt haar werk in drie grote hoofdstukken : "Child Actors", "Patterns of Conversion" en "Death Scenes". In het eerste hoofdstuk stelt zij dat kinderen als personages in de literatuur een heel bijzondere rol te vervullen hadden, zeker als ze stervende waren. Stervende kinderen stonden het dichtst bij het 'pure ik' en via de literatuur, via het theater werd die zuiverheid tastbaar en overdrachtelijk voor lezer en toeschouwer. In de romanliteratuur hebben we de bekende voorbeelden van Dickens' Little Nell, Helen Burns in Brontë's *Jane Eyre* of de kleine Willie Carlyle in Mrs Woods *East Lynne*. Met de succesvolle toneeladaptatie van die laatste roman geraakte men wel even op glad ijs. De kleine Willie werd op scène door een meisje gespeeld wat de integriteit van het personage dreigde te ondermijnen en op het typisch menselijke maar verwerpelijke rollenspel wees.

"To die would be an awfully big adventure" zegt Peter Pan, het jongetje dat nooit volwassen wilde worden in Barries populaire stuk. Ook Peter ondermijnde wellicht het geloof in het kind — in dit geval zelfs het eeuwige kind — en het essentiële, onaangeroerde 'zelf' waarvoor hij stond gezien zijn rol doorgaans door jonge vrouwen werd gespeeld. De redenering in dat geval is dat zelfs kleine jongens, al lijken zij pure natuur, een andere identiteit kunnen verbergen. Nochtans was Peter Pan één van de vele fantastische verhalen waar de Victoriaanse volwassene met succes in kon wegvlugten om er zijn eigen ik in terug te vinden.

In hoofdstuk 2 wordt de vervolmaking van de persoonlijkheid gezien als het doel bij uitstek van het maturiteitsproces, of, zoals Carlyle het stelde in *Heroes and Hero Worship* : "The meaning of life here on earth might be defined as consisting in this : To unfold your *self*, to work what thing you have the faculty for." De groei van een persoonlijkheid verloopt niet zonder gevaren. Onvoorziene ontwikkelingen kunnen evenzeer leiden tot gefragmenteerde persoonlijkheden of zelfs monsters. In de literatuur werd dat laatste als thematiek verwezenlijkt in de klassiekers van R.L. Stevenson, *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr Hyde*, H.G.Wells' *The Island of Dr. Moreau* en Bram Stokers *Dracula*. De ironie van het toeval wilde dat Stoker ook de medewerker en biograaf was van de victoriaanse acteur bij uitstek die deze transformaties op de scène bracht : Sir Henry Irving.

In het derde en laatste hoofdstuk concentreert Auerbach zich op een geliefkoosd Victoriaans thema : de doodsstrijd. Sterven werd gezien als een efficiënte weg om het 'ik' te zuiveren. In vele gevallen inspireerde de dood minder vrees dan de onsterfelijkheid. Terwijl de Victoriaan wist dat de dood middenin het leven stond was hij de overtuiging toegedaan dat men nooit zo levend was als op het moment dat men geconfronteerd werd met de dood omdat men dan die fel begeerde zuiverheid, eenheid van de ziel had bereikt. Geslaagde doodsscenes op toneel konden ontstellend populair zijn. Sarah Bernhards sensationele vertolking van de dood van Marguerite Gautier in *La Dame aux Camelias* trok volle zalen. "Dying well was an art" (p. 94).

Nina Auerbachs opzet met dit werk is eigenlijk na te gaan waarom Victorianen aanvankelijk zo'n opmerkelijke schrik koesterden voor het theater en het theatrale. Zij komt tot de conclusie dat zij schrik hadden geconfronteerd te worden met de naakte waarheid : niemand is zichzelf, ieder speelt een rol en het theater is van die rauwe werkelijkheid een spiegel. Het theater toonde bovendien aan dat gewone mensen plots een gedaanteverwisseling konden ondergaan, plots in een demonische verschijning konden veranderen en dat was voor de naar vaste waarden zoekende toeschouwer al te onthutsend. Het is een wonder, besluit Auerbach, dat het theater die Victoriaanse periode overleefde, en bovendien gestaag groeide in eerbaarheid en respect.

Marysa DEMOOR